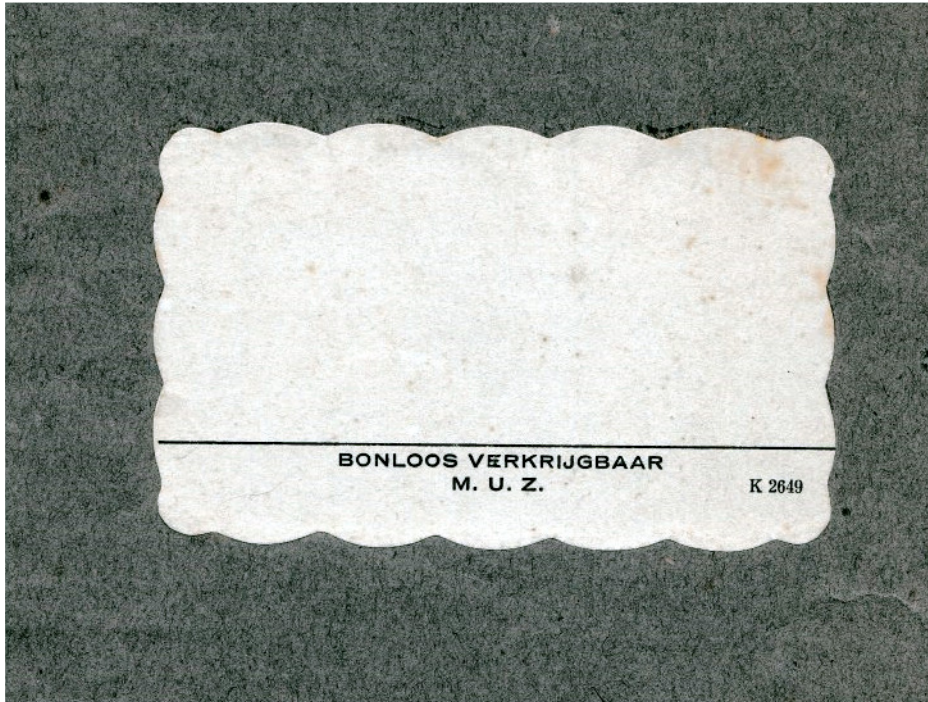

In de venen van Daarle 2.

In deze tijd van E-mail, facebook en andere vormen van digitale uitwisseling van berichten is het leuk om eens terug te kijken hoe men “vroeger” communiceerde. Zo kwam ik onlangs in het bezit van een eenvoudig schoolschriftje. U weet wel, een verzameling bladen omringd door een blauw-grijs kaft met een eenvoudig etiket. En van binnen met gelinieerd papier, om het schrijven te ondersteunen. Op het etiket nog de aanduiding: Bonloos verkrijgbaar M.U.Z. K 2649. In plaats van nietjes worden de twaalf bladen bijeengehouden met een touwtje.

Figuur 1: Bonloos verkrijgbaar!

Dergelijke schoolschriften werden in de oorlog verkocht en worden o.a. in Het Achterhuis van Anne Frank beschreven:

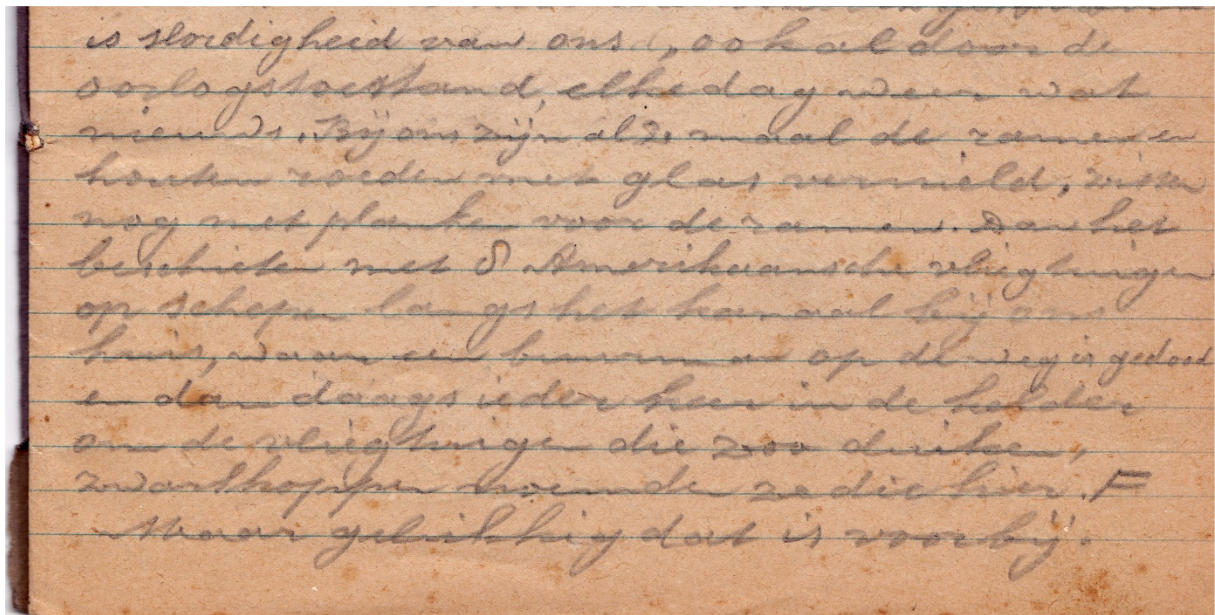
Vrijdag, 23 juli 1943

Bep kan op het ogenblik weer wat schriften krijgen, vooral journalen en grootboeken, bruikbaar voor m'n boekhoudende zuster! Andere schriften zijn wel te koop, maar je moet niet vragen welke en voor hoelang. Schriften hebben tegenwoordig dit opschrift: "Bonloos verkrijgbaar!" Net als alles wat nog 'bonloos' is, is dit ook knudde. Zo'n cahier bestaat uit twaalf kantjes grauw, scheef- en nauwbelijnd papier.

“Mijn” schriftje was afkomstig van een inwoner van Daarlerveen, die tezamen met zijn zuster aan het kanaal woonde, in de buurt van de Nonkeswijk.

Als hij een brief wilde schrijven, werd die met potlood in het schriftje geschreven. Na het aanbrengen van de nodige correcties en na het ontwerp nog eens gelezen hebbende, werd de brief in inkt en “in het net” overgeschreven op briefpapier en kon dan verstuurd worden. En in het schrift bleef de originele tekst bewaard.

De eerste brief in het schrift is gedateerd op 23 augustus 1945. Dus van net na de oorlog. De bevrijding is geweest en er zullen eind augustus nog de nodige feesten gevierd worden. De brief is gericht aan familieleden in Amsterdam en werd vanuit Daarlerveen verstuurd.

Figuur 2: Belijning en met potlood geschreven brief.

Naast familie bijzonderheden worden een paar feiten en gebeurtenissen beschreven, die ik elders nergens heb kunnen vinden. Reden om die hier in extenso weer te geven:

.....Weet nog heel goed dat ik een schooljongen was en vacantie had, dat ik bij mijn Vader, Oom Gosse en Oom Gerrit en bij hun andere mensen in de Veenderij waren om een Schuit te laden.....

Dat we U niet eerder hebben geschreven is slordigheid van ons, ook al door de oorlogstoestand, elke dag weer wat nieuws. Bij ons zijn al 2 maal de ramen en de houten roeden met glas vernield, zitten nog met planken voor de ramen. Dan het beschietsen met 8 Amerikaansche vliegtuigen op schepen langs het kanaal bij ons huis, waar een buurman op de weg is gedood en dan daags iedere keer in de kelder om de vliegtuigen die zoo duiken, zwartkoppen noemden ze die hier. Langs het kanaal zijn de bruggen vernield en de huizen daarbij staande beschadigd. De groote verkeersbruggen in de Tonnendijk zijn opgeblazen. Maar gelukkig dat is voorbij.

Helaas schrijft hij niet waarom en hoe de ramen van het huis zijn vernield. We kunnen aannemen dat die schade door de aanhoudende beschietingen is veroorzaakt. Door de genoemde beschietingen is ook een buurman, Wicher Wuite, omgekomen. Wicher's moeder heette Niesje Wuite. Zij is een dochter van Jacob Jacobs Wuite en Merrigje Ruiter en is in Giethoorn geboren op 01-10-1857. Niesje is op 20-07-1883 getrouwd met Jacob Wuite, een volle neef van haar. Jacob is een zoon van het echtpaar Wiegcher Wuite en Geesje Ruiter. Merrigje en Geesje zijn zusters. Wiegcher en Jacob zijn broers.

Wicher Wuite is geboren op 25-05-1886 en is op 29-11-1944 in Daarlerveen overleden en staat vermeld op het monument in het centrum van Daarlerveen. Uit het schriftje leren we voor het eerst dat zijn dood een gevolg is van het beschieten van schepen door 8 Amerikaanse vliegtuigen. Wicher woonde in Daarlerveen, ter plaatse van het huidige adres Brugstraat 64.

Een ooggetuige verteld aanvullende bijzonderheden:

Wicher haalde die dag melk en haver op, bij Herman Dekker. Deze Herman woonde ook aan de brugstraat in het huis, direct ten noorden van de huidige Hervormde Kerk. Ter hoogte van het huidige adres Brugstraat 42 woonde toen Jan Berger. Wicher fietste in de namiddag terug naar huis toen de vliegtuigen een aanval/beschieting uitvoerde op de schepen. Jan Berger waarschuwde Wicher nog om te gaan schuilen, maar deze fietste door. Bij de Nonkeswijk, daar waar aannemer

Nijmeijer woonde, werd hij door kogels geraakt. Het letsel was zo groot, dat hij ter plekke stierf. Ook het dak van de woning van de familie Nijmeijer raakte beschadigd door kogel inslagen.

Het is verrassend dat door 1 zo'n mededeling, opgetekend in een oud schriftje, extra informatie naar voren komt over zo'n gebeurtenis. Opmerkelijk is de vermelding "8 amerikaansche vliegtuigen" en de term "zwartkoppen". Een zwartkop is een zangvogel (*Sylvia atricapilla*) waarvan de mannetjes allemaal een zwarte pet lijken te hebben. Gedurende de periode 1944-1945 gebruikte de Amerikaanse luchtmacht de P51 Mustang. Een superieur jachtvliegtuig dat vaak aan de bovenzijde en aan de voorzijde voorzien was van een zwarte streep, in de verte lijkend op een zwarte pet. Gezien de beschrijving van de aanval (beschieten van gelegenheidsdoelen, de herhaalde duikvluchten) lijkt het aannemelijk dat de beschreven toestellen Amerikaanse P51 Mustangs zijn geweest.

Maar de schrijver verteld verder over de oorlog:

Met het eten was het schraal. Wij moesten het van de bonnen hebben. Wat hadden de boeren daarbij bij ons vergeleken best, zelf slachten, boter karnen, melk gebruiken en koren enz en die konden hun artikelen ook weer ruilen voor wat anders, dat wij niet konden. Maar gelukkig wij zijn er gezond uit gekomen.

Tja, en dan komt de na-oorlogse geldzuivering. Tijdens de oorlog had in Nederland zwarte handel plaats gevonden. En met de bijbehorende winsten ging het in totaal om een enorm bedrag aan zwart geld. Al tijdens de oorlog was in Engeland een plan gemaakt om de zwart handelaren "af te romen". Letterlijk: hen de zwarte winsten te ontnemen.

Dat proces omvatte een aantal stappen. In juli 1945, net na de bevrijding, werden alle 100 gulden biljetten ongeldig verklaard en moesten die worden ingeleverd bij de banken. De eigenaren moesten vervolgens aantonen hoe ze in het bezit waren gekomen van dat geld. Zwart handelaren, die veel biljetten bezaten, konden een eerlijke herkomst niet aantonen. En waren dan het geld kwijt. Voor de mensen met legaal geld werden de tegoeden dan mondjasmaat vrijgegeven. Dat e.e.a. moeilijkheden opleverde, is ook aan Daarlerveen niet voorbij gegaan en in het schriftje opgetekend. Al op 23 augustus 1945 wordt een brief opgesteld en verstuurd. Aan: Den Heer Inspecteur der Belastingen, Raalte.

Weledelgestreng Heer!

Ondergetekende is bijna 35 jaar werkzaam geweest bij Firma J. Witzand en Zoon Houthandel Almelo. Ontvangt daarvan zooveel als pensioen F 35,- per maand. Stuurden mij dat elke maand prompt per post. De laatste tijden wachten ze wel eens 2 maand. Verleden najaar 3 maanden waar ik 1 biljet van F 100,- bijbeurde. Daarna lieten ze me het 1ste halfjaar 1945 wachten. En daar ontving ik op het postkantoor erbij 2 biljetten van F 100,-. Had ze pas gebeurd toen moest ik ze inleveren met dat ik eerder ontving. Dus moest ik aan de Boerenleenbank te Vroomshoop 3 biljetten inleveren. Gaarne zou ik spoedig deze terughebben voor de huishouding!!

En is er een verklaring van Hr Dorgelo van de Coöp. Boerenleenbank te Vroomshoop, gedateerd 11 juli 1945, dat de schrijver van de brief drie biljetten van F100,- heeft ingeleverd bij de bank. Ook gekopieerd in het schriftje is een brief van Firma Witzand waarin Hr. Blankestijn op 21 september 1945 nog eens uitlegt hoe de briefschrijver aan 3 biljetten á F100,- is gekomen.

Pas op 3 oktober antwoord de Inspecteur: Geen bezwaar. En kon het geld terugkeren naar de eigenaar.

In de week tussen 26 september en 2 oktober werd alle geld ingenomen en kregen de Nederlanders tijdelijk nieuw geld in de vorm van 'Het Tientje van Lieftinck'. Dat de Inspecteur precies daarna het geld van de briefschrijver vrijgaf, zal zeker geen toeval zijn geweest.

In een volgende brief dd. 2 februari 1949 wordt nog een heel aardig tijdsbeeld geschetst. Een beeld dat al lang verloren is. De originele brief is gericht aan een neef van de briefschrijver en die neef is ziek geweest:

----Wij zijn gelukkig nog gezond alhoewel mijn zuster een dag of vier te bed is geweest, begon met erge pijn in het hoofd, pijn in de rug, en lusteloos en geen trek tot eten, het zal wel de griep zijn, die heerscht hier in de omtrek, maar gelukkig niet kwaadaardig. Bij de fabriek van Jansen en Tilanus te Vriezenveen bleven er wegens de griep een 200 personen weg. Wat hebben we tot nu toe een mooi zacht helder winterweer. Voornamelijk bij de groninger boeren hier en ook andere landbouwers kiemen de aardappelen in de kuilen zoo. De scheepvaart hier op het Overijsselsche kanaal is niet veel meer, een enkel turfschip uit Drenthe gaat hier langs en wordt de turf te Vriezenveen gelost met een elevator op de auto's voor de steenfabrieken te Rijssen en ook voor de brandstoffenhandelaren te Wierden. Alles wordt tegenwoordig machinaal, behoeft geen turf meer in de mand op de nek gesjouwd te worden.

Het is al weer tientallen jaren geleden dat het laatste turfschip door het Overijssels kanaal voer. Of dat turf als brandstof werd gebruikt in de huizen. Toch blijft die opmerking over die mand op de nek intrigeren en, zo U wilt, knagen. Wat zal er een ellende schuilen, achter die woorden. In Daarlerveen was men gewend aan het feit dat de kanaaldijk niet doorstoken mocht of kon worden. In Vroomshoop wel, en kon men de turf vanaf het zetveld direct in de schepen laden. In Daarlerveen moest, door het ontbreken van die directe verbinding met het kanaal, de turf in een mand op de rug over de dijk in het schip worden gebracht. Ontzettend zwaar werk, en de briefschrijver herinnerd ons daaraan. Ook de fabriek van Jansen en Tilanus in Vriezenveen is al heel wat jaren uit het gezichtsveld verdwenen.

De briefschrijver gaat verder en tekent vervolgens een prachtig tijdsbeeld van de overgang van een 'wereld vol turf' naar een modernere samenleving, zoals die in de jaren na de oorlog ontstond.

De grootste landbouwboeren hier hebben trekkers in plaats van paarden. Als je terug denkt van voor de oorlog of nu, bij het dorschen toen gebruikten ze een locomobiel (stoommachine) en dorschmachine en pers werden op een zolderschuit gezet en dan eraf en met 2 paarden die de vereniging er ook op na moest houden naar de boerderij gereden. Nu hebben de dorschers een tractor om de dorschmachine en pers over de weg te vervoeren en als ze op de plek zijn kan deze tractor met een aftapas de dorschmachine in bedrijf stellen. Zoo is het op veel gebied en dat vindt ik wel mooi, lichter, vlugger en korter werken als het maar niet ten koste van de arbeiders is.

Ook de omgeving van Daarlerveen wordt niet vergeten:

Wij hebben tot Mei 1938 op de kalkoven midden op de Nonkeswijk Noordzijde gewoond. Deze wijk is gedempt en is een weg geworden.

Figuur3: Het leschhuis van de kalkkoven aan de Noordzijde van de Nonkeswijk, als echte blauwdruk, uit 1922. De ouders van de briefschrijver woonden hier.

De Vriezenveensche Wijk wordt ook niet druk meer bevaren. Turf, strooiselbalen gaat meest per auto, net dat er wat balen per groote schepen naar Rotterdam moeten of een vlet voor het station Vroomshoop en dan een enkele scheepje met fabrieksaardappels naar Coevorden en pootgoed voor de waggon Vroomshoop.

De wijk van Erven van Roijen is helemaal in verval en groeit dicht. Zijn van plan deze wijk te dempen en hiervan een groote weg van te maken vanaf Kloosterhaar tot aan het kanaal. Vletten zijn meest verkocht en het strooiselfabriek aan het spoor te Bergentheim is in verval. Hiervan denken ze een stroocartonfabriek van te maken en boordplaten te persen voor de bouwvakkers.

Het uitgeveende land is meest in cultuur gebracht, er staan voornamelijk aan de noord kant van de Van Roijen's wijk veel groote boerderijen.

De veenarbeiders voornamelijk de kinder hiervan gaan per auto, bus en spoor van huis te werken naar Vriezenveen, Almelo, veel naar Borne, Enschede en Oldenzaal.

De briefschrijver geeft een beeld van het verval van de eertijds op turf gebaseerde nijverheid. De vroeger zo belangrijke kanalen en wijken in en langs de veenderijen raken in verval, worden gedempt en dan 'omgezet' naar wegen. De Nonkeswijk in Daarlerveen is daarvan een mooi voorbeeld. De genoemde fabrieken in Almelo, Vriezenveen, Oldenzaal en Enschede zullen ongetwijfeld katoen fabrieken en -spinnerijen zijn geweest, waar men toen nog geld kon verdienen. Inmiddels is ook die industrie al weer lang verdwenen.

Aardig is dat de briefschrijver tenslotte verteld, waarom hij e.e.a. heeft vastgelegd in een brief:

Wij hebben zoo een en ander opgenoemd met de gedachte dat U daar nog wel belang in stelt.

Of de neef de brief heeft gekregen en gelezen en wat zijn reactie is geweest is helaas niet bekend. Maar de bedoeling van de brieftschrijver is door middel van dit opstel alsnog of opnieuw verwezenlijkt. Wij stellen anno 2021 zeker belang in hetgeen hij heeft opgesomd. Het is al met al is het een aardig tijdsbeeld en waard om nog eens in dit opstel uit te werken.